hope, sure, you know, maybe, та ін., що мають різні функції у творі та, відповідно, повністю розкривають особливості характерів головних героїнь.

Дана проблематика є надзвичайно цікавою та необхідною для мовознавства. Проте, вона все ще вимагає детального аналізу та дослідження, оскільки, як було вже відмічено раніше, багато що у розумінні жіночого мовлення та його лінгвістичних особливостей залежить від того, хто робить цей аналіз.

Література

Coates, Jennifer. Women, men and language: a sociolinguistic account of gender differences in language. – Longman, 1993. – 227 p. *Coates, Jennifer*. Women's friendship, women's talk. Gender and discourse edited by Ruth Wodak. – SAGE Publications, 1997. – P. 245-263. *Eckert, Penelope and McConnell-Ginet, Sally*. Language and gender. – Cambridge University Press, 2003. – 366 p. *McConnell-Ginet, Sally*. The sexual (re)production of meaning: a discourse-based theory. Language, gender, and professional writing: theoretical approaches and guidelines for nonsexist usage. – The Modern Language Association of America, 1990. – P. 35-50. *Morrison, Toni*. Love. – New York: First Vintage International Edition, 2005. – 206 p. *Morrison, Toni*. Sula. – Plume, 1982. – 174 p. *Tannen, Deborah.* You just don't understand: Women and Men in conversation. – New York: William Morrow, 1990. – 310 p. *Wood, Julia T.* Gendered lives: communication, gender and culture. – International Thomson Publishing, 1994. – 359 p.

ГРАЧОВА Т.А.
(Запорізький нац. ун-т)

ПРОБЛЕМА КАТЕГОРІЗАЦІЇ ДІЙСНОСТІ У СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Останнім часом більшість наукових досліджень мають міждисциплінарний методологічний характер. Найбільш **актуальними** лінгвістичними розвідками, за результатами наших спостережень, є ті, що щільно перемежовуються з когнітивними та філософськими науками. Отже, питання сучасної англістики, що зацікавили нас, також знаходяться у цій методологічній площині. Але з метою досягнення об'єктивного результату кожне дослідження повинно будуватись на чіткій базі категорійного апарату. Метою статті є вивчення проблеми категоризації дійсності у сучасній лінгвістиці.

Мовні категорії утворюють основу тієї когнітивної інфраструктури, яку називають мовною картиною світу (МКС). МКС має прив'язку до мови, її форм і тому є відображання діяльності людини з категоризації та невід'ємною частиною її життєвого світу. При цьому мова є тим матеріальним конструктом, за допомогою якого конституюється концептуальна картина світу (ККС) – феномен, який має відображення в мовній свідомості у вигляді ціннісно-орієнтованої матриці світу і являється результатом діяльності з абстрагування. ККС існує в колективній свідомості даного лінгвокультурного простору і є своєрідним вербальним втіленням етично маркованих знань і уявлень про світ. Кожна природна мова має свою особисту картину світу, відповідно якої її носії організують форму та смисл свої мовних творів.

Інтегративним моментом МКС та ККС є вербальний фактор, при цьому перша оперує знаками, а друга – образами і концептами. МКС іноді порівнюють з сіткою, яка накладається на наше сприйняття реальності [Белова 2002, с. 17-23].

Основу ККС становлять когнітивні структури і окремі елементи досвіду – концепти – змістовні одиниці пам'яті, ментального лексикону, етнокультурної системи – всієї картини світу, яка знаходить відображення в психіці людини. Феномен «концепт» корелює з уявленнями про смисли, якими оперує людина в

процесі мислення і які є відображенням результатів його абстрагувальної діяльності у вигляді квантів знання. Не можна не погодитися з М. Шварц, яка розглядає концепти як «елементарні» ментально організовані одиниці, призначені для збереження знань про світ в абстрактній формі [Schwartz 1996, с. 55].

Більш-менш прийнятної дефініції феномена «концепт», на думку професора А. Н. Приходька, сучасна наука не знайшла [Приходько 2008, с. 46]. Часто його використовують синонімічно по відношенню до термінів «стереотип», «архетип», «прототип», «символ», «міфологема», «культурогема», «гештальт», але найчастіше (особливо у філософії та логіці) він ототожнюється з «поняттям» на основі їх ідентичної ментальної природи. Часто «концепт» і «поняття» розглядаються як загальне і окреме явище.

Тут ми поділяємо точку зору А. Вежбицької, яка розуміє під концептом певний об'єкт із сфери «ідеальне», що має ім'я і відображає культурно обумовлене уявлення про світ – «дійсне» [Вежбицька1999, с. 18]. Цієї ж точки зору дотримуються і інші дослідники. Так, Ю.Р. Степанов визначає концепт як згусток культури в свідомості людини [Степанов 2001, с. 40], а В. Н. Манакін – як біт етнокультурної інформації, що визначає світ національного сприйняття предметів, явищ, якостей і станів, позначених мовою [Манакін 2004, с. 23]. Семантико-понятійна база концепту має багато в чому наднаціональний, загально культурний і міжконфесійний характер. Таким чином, пояснює А.Н. Приходько, поняття тільки тоді стає концептом, коли воно валоризується, тобто обрастає національно-цінносними конотаціями і перетворюється в мірну одиницю менталітету. Разом з тим, цілком очевидно, що концептуальний корпус мови формується не тільки ціннісними орієнтирами із знаком плюс, але і зі знаком мінус. Слід мати на увазі, що один і той же мультікультурний концепт може нести позитивний «заряд» в одній мові (рос. иностранец, укр, іноземець), негативний в іншій (англ. foreigner , фр. les strangers (non regulrises), ісп. extranjero) і бути концептуально незначним в третій (нім. Auslander).

Віднесши до найбільш суттєвих родових властивостей концепту такі параметри, як ментальність, етноспеціфічність, національно-культурну забарвленість, епістемістічність (знання і досвід), валоративність, не можна обминути той факт, що в цілому концепти не є одноразовими з точки зору своєї організації, характеру образів , які вони викликають, принципів, за якими вони поєднуються та комбінуються між собою. Не є вони гомогенними і в структурно-композиційному плані і тому певний науковий інтерес становить проблема системного впорядкування концептуально значимих елементів лінгвокультурної свідомості.

Так, А.П. Бабушкін пише про «складноструктурованість» [Бабушкін 1998, с. 28], В.І. Карасик та В.А. Маслова про «багатомірність» [Маслова 2004, с.152; Карасик 2004, с. 28], С.А. Кошарна – про «об'єднання концептів» [Кошарна 2002, с. 54], а М.В. Нікітін – про їх «системну організацію» [Нікітін 2003, с. 266]. До структурного аспекту концепту звертається і М. Шварц, яка розрізнює дві їх іпостасі – концептотипи (Typen-Konzept) та ідіоконцепти (Individual Konzepte) [Schwarz, 1996, с. 55].

Концептотипи зберігають категоріальну інформацію про класи об'єктів загальнолюдського значення (стан, кількість, простір, причина тощо – наприклад, концепт «час», категорія часу). Теоретично список таких концептів є закритим – невипадково Ю.С. Степанов нараховую в загальнолюдській культурі не більше 50 їх одиниць.

Ідіоконцепти репрезентують образи, які існують в ментальному лексиконі лінгвокультурного колективу. Зазвичай до них відносять лексикалізовані образи типу «добро» і «зло», «життя» і «смерть», «любов» і «ненависть», «світло» і «тьма». Список подібних концептів відкритий, він постійно поповнюється новими одиницями в

залежності, по-перше, від історичної динаміки етнокультурного розвитку та, по-друге, від теоретичної позиції дослідника. З цього боку визначення точного кола національних концептів – задача, яку важко вирішити.

Концепти та ідіоконцепти, взяті разом, становлять ту організаційну систему думок і знань про світ, в якій відображається пізнавальний досвід людини і яка, завдяки академіку Д.С. Ліхачова, ввійшла в науковий ужиток під назвою – концептосфера (КСФ). Д.С. Ліхачов характеризує її як цілісну сукупність психоментальних уявлень етносу. [Ліхачов 1997, с. 280-288]. В цьому розумінні досить прийнятно розглядати КСФ етносу як сукупність концептотипів та ідіоконцептів, які співіснують і в ноосфері, і в МКС. В першому випадку йдеться про концептуальне упорядження життєвого світу в цілому, яке має всі рубрики, необхідні для здійснення мовнорозумової діяльності. Концепти цього типу інтегровані в єдиний когнітивний процес, вони універсальні, оскільки є результатом діяльності всього людства з класифікації, категоризації та концептуалізації. В другому випадку ми маємо справу з їх етноспецифічними трансформаціями в певному лінгвокультурному середовищі.

КСФ охоплює весь сукупний набір ментальних уявлень народу про будову світу, які відображуються мовними формами з чітко вираженим етнокультурним маркуванням. Ця сфера досить гетерогенна за своєю структурою. Вона складається з окремих концептуальних частин, про які належить говорити в термінах концептуального поля (КП), що являє собою «ментально та семіотично опрацьовану галузь етнокультурного «простору», яка об'єднує концепти як факти культури, а не мови» [Кошарна 2002, с. 54] . Концептополя виникають як симбіоз граматико-лексичних і функціонально-понятійних полів і тому вивчати їх треба як певне інтегроване ціле. Іноді назви концепту і КП можуть співпадати. Але попри це концепти і концептополя різняться своїм об'єктом і характером складових. Виходячи з того, що концепт не має чітких меж і жорсткої структури, слід погодитися з тим, що він існує в ментальному світі людини як «жмут понять, уявлень, знань, асоціацій, переживань, який супроводжує слово» [Степанов 2001, с. 41] Так, «час» є базовим концептом і центром однойменного концептополя. Як концепт, він являє собою стереоскопічне смислове утворення, в якому релевантними є понятійний, образний і ціннісній аспект. Навпаки, як КП «час» характеризується багаторівневою системною організацією, але говорити про його ядерно-периферійний устрій недоцільно.

КП побудоване за принципом «матрьошки», в якій кожна складова повторює в основному функції, структуру і форму цілого. Останнє, як пише Ф. Капра, нагадує саму себе на всіх рівнях обраного діапазону так, як кожен камінь в горах нагадує самі гори [Капра 2003, с. 156]. Це не дивно, тому що системно заданою є сама трихотомічна природа світу в єдності форми, змісту і функції.

Системою вважають таке інтегроване ціле, чиї істотні властивості формуються шляхом взаємозв'язку частин. Системна організація будь якого об'єкту чи явища передбачає виділення таксонів вищого і нижчого порядку, які існують за принципом вкладеності одних до складу інших. Відносно КП говорять про такі таксони як «гіперконцепт», «макроконцепт», , «власне-концепт» і «гіпоконцепт».

Гіперконцептами слід вважати ті базові концептотипи, які репрезентують загальнолюдські поняття. Гіперроконцепти мають національний характер, в той час як їх складові – макроконцепти, таксони нижчих рівнів абстракції – відрізняються певною етнокультурною специфікою. Приймаючи за основу концептуальну таксономію, розроблену А.М. Приходьком, вважаємо за доцільне визначити, що на нашу думку, за поняттєвим обсягом етимонів відповідних термінів, макроконцепти є ментальними феноменами меншого об'єму, ніж загальнокультурні гіперконцепти, та більшого, ніж власне-концепти і що їх система впорядковується відповідно до

принципів протиставлення. В свою чергу, макроконцепти виступають родовим поняттям відносно понять видових концептів, реалізація яких дозволяє виділити гіпоконцепти – найдрібніші і, можливо, далі неподільні констітуенти концептполя. М.В. Нікітін [Нікітін 2003, с. 269] пише, що концептів в континуумі виділяється стільки, скільки підрозділів в ньому істотні для людської практики, і вони настільки дискретні, наскільки істотна і відпрацьована в досвіді дискретизація відповідної ділянки сфери.

Концептополя – складні, багаторівневі, багатомірні системи утворення, які організують певні ділянки світу людини. КП утворюється і на основі ідіоконцептів. Доцільно говорити про біосоціальні (чоловік, жінка, життя, смерть), соціальні (родина, воля, справедливість, мир), моральні (гріх, доля, душа, совість), емоційна (радість, горе, щастя), ритуальні (храм, хрест, свято, весілля) та інші концептополя, які організовані за принципом гіпер-гіпонімічних відношень. Концептополя є доволі складно організованими феноменами. Механізм КП підтримується в стані динамічного балансу, в той час як перемінні коливаються в межах допустимого. І нема нічого дивного в тому, що науковій думці вдається лише фіксувати контури і зв'язки, але не всю організацію, адже людина не в змозі розкласти світ на незалежні елементарні частки: «По мірі того, як ми зміщуємо фокус нашої уваги від мікроскопічних об'єктів до атомів та субатомних частиць, природа не демонструє ніяких ізольованих будівельних блоків, замість цього з'являється складна павутинка взаімовідносин між різними частинами єдиного цілого» [Капра 2003, с. 45].

В лінгвістичних дослідженнях поняття КСФ і КП нерідко ототожнюється з поняттям концептосистема (КС). КС – це категорія дискурсу, тексту, жанру та ідіостилю, яка відображає деяку сукупність концептів, які характерні саме для даного дискурсу, і являють собою такий набір, якому вільно чи невільно надається перевага в тому чи іншому режимі спілкування. Ось чому про концептосферу дискурсу вести мову недоцільно [Селіванова 2000, с. 185].

Підсумовуючи сказане, зазначимо, що етно-соціокультурна надбудова природних мов є понятійно-концептуальним субстратом, який називають концептосферою. Концептосфера (КСф) являє собою сукупність концептів, які є доробком цивілізації та/або певного лінгвокультурного суспільства на протязі історичного розвитку. В свою чергу, КСф дискретно поділяється на певні понятійні ділянки, які мають вигляд концептуального поля, а його конституетивні елементи організуються в єдине ціле за принципом включеності один в одного як таксони вищого і нижчого порядків. Стрижнем концептополя є базовий гіперконцепт, а його макроконцепти являються родовими таксонами відносно видових власне-концептів, всередині яких можна виділити більш дрібніші складові – гіпоконцепти, що найвиразніше підкреслюють етнокультурну специфіку гіперконцепту. Певний набір концептів різної ієрархічної приналежності в тому чи іншому дискурсі утворюють концептосистему. Концептосистеми є доволі варіативними феноменами, що індивідуально чи інституціонально детерміновані.

Література

Бабушкин А. П. Объективное и субъективное в категоризации мира // Общие проблемы строения и организации языковых категорий – М.: РАН. – 1998. – С. 28-31; *Белова* А. Д. Языковые картины мира в рамках когнитивно-дискурсивной парадигмы // Культура народов Причерноморья. – 2002. – №29. – С. 17-23; *Вежбицкая* А. Семантические универсалии в описании языков. – М.: Школа «Языки русской культуры», 1999. – 780 с.; *Капра* Ф. Паутина жизни. Новое научное понимание живых систем – К.: София; М.: ИЗ София, 2003. – 336 с.; *Карасик* В. И. Языковой круг: личность, концепты, дисскурс. – М.: Гнозис, 2004. – 390с.; *Кошарная* С. А. Миф и язык: Опыт лингвокультурологической реконструкции русской

мифологической картины мира – Белгород: БелГУ, 2002 – 288 с.; *Лихачев* Д. С. Концептосфера русского языка // Русская словесность: от теории словесности к структуре текста. – М.: Рус. язык, 1997.- С. 280-288; *Манакин* В. Н. Сопоставительная лексикология – К.: Знания, 2004. –326 с.; *Маслова* В. А. Homo lingualis в культуре. – Витебск: Изд-во УО «ВГУ им. П. М. Машерова», 2004. – 214 с.; *Никитин* М. В. Основание когнитивной семантики. – СПб, Из-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2003. – 277 с.; *Селиванова* Б. А. Когнитивная ономасиология – К.: Фитосоциоцентр, 2000. – 284 с.; *Степанов* Ю. С. Константы: Словарь русской культуры: Изд. 2-е, испр. и доп. – М.: Академический Проект, 2001.- 990 с.; *Schwarz* M. Kognitive Semantiktheorie und neuropsychologische Realität – Tübingen Basel Francke, 1996. – 163 S.

ГУНЧЕНКО Ю.В.
(*Полтавський ун-т споживчої кооперації України*)

СЛОВОТВОРЧІ МОДЕЛІ, ЗА ЯКИМИ УТВОРЮЮТЬСЯ СКЛАДНІ ТЕРМІНИ-ІМЕННИКИ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ЛЕКСИЦІ

Важливість володіння іноземною мовою у наш час важко переоцінити. Особливо це стосується англійської мови, що є мовою сучасного бізнесу, комп'ютерних технологій, медицини тощо. Процес оволодіння іноземною мовою тривалий і трудомісткий і передбачає запам'ятовування великої кількості нових лексичних одиниць. Це може становити певні труднощі, особливо для студентів немовних ВНЗ. А оскільки головним завданням вивчення іноземної мови у ВНЗ немовного спрямування є формування у студентів вміння самостійно опрацьовувати фахові тексти, то поряд із засвоєнням основ фонетики і граматики студент повинен оволодіти значним об'ємом термінолексики. Щоб опанувати термінолексикою, потрібно усвідомити функціонування терміносистеми в цілому.

Терміносистема зазнає постійних змін, поповнюючись новими лексичними одиницями. Як відомо, поповнення словникового складу мови новими словами відбувається в тому числі і завдяки наявності в ній словотворчих моделей, внаслідок чого в мові на основі вже існуючих слів, що визначаються як твірні, виникають нові, похідні слова. На думку М.М.Полюжина [Полюжин 1997, 18], саме похідна лексика складає основну частину мовного складу сучасної англійської мови. Нові похідні слова [Полюжин 1997, 20] самим природним чином відображають ті зміни, які відбуваються в реальному світі і навколишньому середовищі. Постійне поповнення лексики тієї чи іншої мови за рахунок похідних слів служить матеріалом для вивчення шляхів функціонування мови, її змін у зв'язку з розвитком суспільства.

Дослідник А.И.Бородіна [Бородіна 1997, 19] відмічає, що з лінгвістичної точки зору важливою є наявність чи відсутність у мові продуктивних словотворчих моделей, які можуть слугувати для конструювання нового терміна з метою номінації нового предмета чи явища. Утворення нових лексичних одиниць відбувається у відповідності з існуючими в мові, що вивчається, словотворчими моделями.

Полегшити процес розуміння та засвоєння нового лексичного матеріалу, в особливості термінів, допоможе використання словотворчого аналізу (СА) – поступового бінарного членування основи слова на максимальні словотворчі компоненти (СК). Застосування СА потрібне для розуміння того, як утворюється слово, за якою словотворчою моделлю воно сконструйовано, формує вміння виявляти словотворчу та семантичну структуру слів у напрямку від твірних основ (ТО) слів до співвідносних з ними за структурою та семантикою похідних основ (ПО) слів. Під словотворчою моделлю (СМ) розуміють стабільну структуру, що має узагальнене лексико-категоріальне значення і здатна наповнюватися різноманітним лексичним